

PRAKSISOVERSIGT · AFTALERET

Praksisoversigt over bristende forudsætninger (forudsætningslæren)

Væsentlighed, kendelighed og relevans – og kanaliseringen gennem aftalelovens § 36

Version 3 Opdateret 4. sep. 2026 34 afgørelser · 2000-2026

[Læs online](#)

INTRODUKTION

Forudsætningslæren er et ulovbestemt, domstolsskabt korrektiv, hvorefter et løfte kan bortfalde eller modificeres, fordi en forudsætning, der var bærende for løftegiveren, enten var oprindeligt urigtig eller efterfølgende svigtet. Læren er ikke kodificeret – hverken [aftalelovens § 36](#), [§ 33](#) eller [§ 39](#) nævner den – og dens indhold må derfor udledes af retspraksis, hvor de tre klassiske kumulative betingelser om væsentlighed, kendelighed og relevans går igen. Praksis viser et markant mønster: indsigelser om bristende forudsætninger afvises næsten altid, når forudsætningen ikke var aftalt som betingelse, ikke var drøftet mellem parterne, eller når svigtet skyldes løftegiverens egne forhold – mens de slår igennem, hvor forudsætningen var åbenbar og risikoen ikke med rimelighed kan placeres på løftegiveren, typisk i personforsikringens begunstigelseserklæringer og ved formuedispositioner mellem samlevende. I moderne praksis kanaliseres synspunkterne i vidt omfang gennem generalklausulen i [§ 36, stk. 2](#) om »senere indtrufne omstændigheder«.

PRINCIPPER UDLEDT AF PRAKSIS

- 01** Forudsætningslæren er ulovbestemt og domstolsskabt; ingen bestemmelse i aftaleloven kodificerer den, og dens indhold skal derfor dokumenteres gennem retspraksis – ikke gennem lovforarbejder.
- 02** Læren opererer med tre kumulative betingelser – væsentlighed/kausaltitet, kendelighed og relevans (risikoafvejning) – og svigter blot én af dem, afvises indsigelsen uden nærmere prøvelse af de øvrige.
- 03** Kendelighedskravet fejler typisk, når forudsætningen aldrig har været drøftet mellem parterne før aftalens indgåelse; Sø- og Handelsretten afviste i P-0032-99 en forudsætningsindsigelse »allerede som følge heraf«.
- 04** En forudsætning, der ikke er gjort til en betingelse i aftalens tekst, bliver ikke til en betingelse, blot fordi den senere brister – Retten i Roskilde afviste kautionistens indsigelse i BS-31611/2022-ROS, fordi låneaftalerne ikke gjorde obligationsudstedelsen til et vilkår.
- 05** Relevanskrauet fejler, når svigtet skyldes løftegiverens egne forhold; risikoen kan da ikke rimeligt placeres på løftemodtageren.

- 06** Bevisbyrden for, at der forelå en bestemmende og kendelig forudsætning, påhviler den part, der påberåber sig forudsætningens svigt.
- 07** I rene erhvervsforhold udvises betydelig tilbageholdenhed: klare risikofordelingsvilkår mellem professionelle parter opretholdes, jf. landsrettens dom i sag 9-2407/2012 om ansvarsfraskrivelse for indirekte tab.
- 08** Tilbageholdenheden i erhvervsforhold er ikke absolut – Højesteret tilsidesatte i U.2011.1587H et prisvilkår efter § 36, fordi den ene part havde positiv viden om en afgørende omstændighed og fortiede den ved kontraktindgåelsen.
- 09** Bristende forudsætninger kanaliseres i dag i vidt omfang gennem aftalelovens § 36, stk. 2, hvorefter der ved rimelighedsvurderingen tages hensyn til »senere indtrufne omstændigheder«.
- 10** Ved forbrugeraftaler er § 36, stk. 2, modificeret af § 38 c, stk. 2, så senere indtrufne omstændigheder ikke kan påberåbes til skade for forbrugeren; forarbejderne præciserer, at sådanne omstændigheder kun kan tages i betragtning, hvis en oprindeligt rimelig aftale efterfølgende er blevet urimelig.
- 11** Urigtige (oprindelige) forudsætninger håndteres oftere via § 33 om almindelig hæderlighed, mens bristede (efterfølgende) forudsætninger håndteres via § 36 – men parterne påberåber sig i praksis §§ 31, 33 og 36 side om side.
- 12** Aftalelovens § 39 fastlægger, at god tro som udgangspunkt bedømmes på det tidspunkt, hvor viljeserklæringen kom til modtagerens kundskab, men at senere erhvervet kundskab under særlige omstændigheder kan tillægges betydning, indtil erklæringen har virket bestemmende på handlemåden.
- 13** I personforsikring bortfalder en begunstigelseserklæring efter reglerne om bristede forudsætninger, når det samliv, der var forudsætningen for indsættelsen, er ophørt uden konkrete planer om genoptagelse.
- 14** Ved formuedispositioner mellem samlevende kan et indskud i den andens ejendom kræves tilbage efter forudsætningssynspunkter kombineret med berigelsesbetragtninger, når samlivet ophører kort efter dispositionen.
- 15** Højesteret ophævede i BS-27488/2022-HJR landsrettens § 36-regulering af pensionsomvalgene i FSP-komplekset og fastslog, at et tilsynsgodkendt omvalgsmateriale, der fulgte datidens branchepraksis, ikke gav grundlag for at tilsidesætte aftalerne.
- 16** Forudsætningslæren har en forvaltningsretlig parallel: en begunstigende forvaltningsakt kan som hovedregel ikke tilbagekaldes, blot fordi dens faktiske forudsætninger viser sig urigtige, medmindre adressaten selv har forårsaget vildfarelsen.

Forudsætningslæren som ulovbestemt korrektiv – og dens tre kumulative betingelser

§ 1

Forudsætningslæren er ikke lovfæstet. Aftaleloven indeholder ingen bestemmelse om bristende eller urigtige forudsætninger, og læren må derfor udledes af domstolenes praksis. At læren ikke desto mindre er anerkendt som en selvstændig indsigelse, fremgår direkte af myndighedernes egen vejledningspraksis. Familieretshusets [Bidragsvejledningen](#), punkt 6.4.4 opregner den således side om side med aftalelovens kodificerede ugyldighedsgrunde:

»Imidlertid er der grund til at være opmærksom på, at de almindelige aftaleretlige ugyldighedsregler og lignende også gælder aftaler om bidrag, der dermed f.eks. kan tilsidesættes på grund af manglende evne til at handle fornuftsmæssigt, jf. § 46 i værgemålsloven, tvang, jf. §§ 28 og 29 i aftaleloven, jf. lovbekendtgørelse nr. 193 af 2. marts 2016, vildfarelse, jf. § 32 i aftaleloven, eller urigtige eller bristende forudsætninger.«

Vejledningen fortsætter umiddelbart efter med at henvise til, at aftalen »endvidere« kan ændres eller tilsidesættes efter [aftalelovens § 36](#). Sondringen er central for hele oversigten: forudsætningslæren er et *selvstændigt* grundlag, som i praksis ofte gøres gældende sammen med, men ikke identisk med, generalklausulen.

De tre betingelser, som praksis arbejder med, er kumulative:

- **Væsentlighed/kausaltet** – forudsætningen skal have været bestemmende for løftet; havde løftegiveren kendt det rette forhold, ville løftet ikke være afgivet, i hvert fald ikke på de vilkår.
- **Kendelighed** – det skal have været synbart for løftemodtageren, at forudsætningen var afgørende for løftegiveren.
- **Relevans** – det skal efter en retlig risikoafvejning være rimeligt at lade risikoen for forudsætningens svigt påhvile løftemodtageren.

Sø- og Handelsretten anvendte i [P-0032-99](#) præcis denne tredeling. Sagen angik en fratrædelsesaftale mellem en regnskabschef og hans tidligere arbejdsgivers konkursbo, hvor boet gjorde gældende, at det havde været en afgørende forudsætning for aftalen, at medarbejderens anciennitet var *optjent* og ikke blot *aftalt*. Medarbejderen anførte omvendt, at aftalen ikke kunne tilsidesættes efter forudsætningslæren, »idet hverken væsentlighed, kendelighed eller risikoafvejning taler herfor«. Retten gav ham medhold.

Bemærk, at praksis behandler forudsætningsindsigelsen som en selvstændig prøvelse, der foretages *ved siden af* prøvelsen efter [§ 30](#) (svig), [§ 33](#) og [§ 36](#). I P-0032-99 gennemgik skifteretten netop de fire grundlag hver for sig og forkastede dem alle.

LOV

[Aftaleloven § 30](#)
[Aftaleloven § 32](#)
[Aftaleloven § 33](#)
[Aftaleloven § 36, stk. 1](#)

PRAKSIS

Sø- og Handelsretten · Sag om fratrædelsesgodtgørelse – Tilsidesættelse af aftale efter Aftaleloven og forudsætningslæren 11.08.2000

§ 2 Kendelighedskravet: forudsætningen skal have været synbar for løftemodtageren

Kendelighedskravet er den betingelse, der oftest bringer forudsætningsindsigelsen til fald, og domstolene knytter den tæt til, hvad parterne faktisk drøftede før aftalens indgåelse.

I [P-0032-99](#) var netop den manglende forhandling afgørende. Konkursboet gjorde gældende, at anciennitetens karakter var en bestemmende forudsætning, som medarbejderen burde have indset. Sø- og Handelsretten afviste dette med en formulering, der gør kendelighedskravet til en selvstændig og afskærende betingelse:

»Da der ikke forud for aftalens indgåelse fandt nogen forhandling sted mellem parterne vedrørende aftalens enkelte punkter, [...] findes det ikke bevist, at det var en bestemmende og kendelig forudsætning for aftalens indgåelse, at anmelderens anciennitet var optjent og ikke aftalt. Allerede som følge heraf har boet ikke noget grundlag for at påberåbe sig, at der foreligger bristende forudsætninger.«

Udtrykket »allerede som følge heraf« er værd at hæfte sig ved: retten fandt det unødvendigt at gå videre til relevansvurderingen, fordi kendelighedskravet ikke var opfyldt. Det er en gennemgående teknik i praksis – betingelserne prøves sekventielt, og prøvelsen standser ved den første, der ikke er opfyldt.

Modstykket ses i sager, hvor forudsætningen var åbenbar og direkte afspejlet i aftalens ordlyd. I

[BS-224/2017-HOL](#) var den begunstigede i en gruppelivsforsikring udtrykkeligt benævnt »samlever« i selve begunstigelseserklæringen. Retten i Holstebro udledte kendeligheden direkte af denne betegnelse:

»I begunstigelseserklæringen i livsforsikringen benævnes Part A som samlever, og det må derfor antages, at samlivet mellem parterne har været en forudsætning for hendes indsættelse som begunstiget.«

Også i [BS-8638/2018-ARH](#) knyttede Retten i Aarhus kendeligheden til, hvad modparten måtte have indset: »det må have stået sagsøgte klart, at sagsøgeren ikke havde nogen forventning om, at hun ville ophæve samlivet 5 måneder senere«.

Mønstret er dermed: jo mere forudsætningen er kommet til udtryk i aftalens tekst eller i den forudgående dialog, desto lettere opfyldes kendelighedskravet. Rene interne kalkuler hos den ene part opfylder det ikke.

LOV

[Aftaleloven § 36, stk. 2](#)

PRAKSIS

Sø- og Handelsretten · Sag om fratrædelsesgodtgørelse – Tilsidesættelse af aftale efter Aftaleloven og forudsætningslæren 11.08.2000

Byretten · Sag om bristede forudsætninger ved samlivsophør og tilbagebetaling af lån 29.07.2021

Byretten · Afgørelse om bortfald af begunstigelse i gruppelivsforsikring på grund af bristede forudsætninger 03.10.2017

§ 3 Relevanskravet og risikofordelingen: hvem bærer risikoen for svigtet

Relevanskravet er lærens egentlige retspolitiske kerne. Selv en væsentlig og kendelig forudsætning fører ikke til bortfald, hvis risikoen for svigtet efter en samlet afvejning bør bæres af løftegiveren selv.

Den klareste illustration er Retten i Roskildes dom i [BS-31611/2022-ROS](#). Fjorten investorer havde ydet et bridgelån på 15 mio. SEK til et selskab, og selskabets ejer havde kautioneret personligt som selvskyldner. Lånet skulle refinansieres ved en obligationsudstedelse på 35 mio. kr., som imidlertid strandede. Kautionisten gjorde gældende, at forudsætningerne for hans kaution derved var bristet.

Retten afviste indsigelsen ud fra to selvstændige argumenter, der begge hører hjemme i relevansvurderingen:

1. **Forudsætningen var ikke aftalt som betingelse.** Låneaftalerne indeholdt ingen bestemmelse om, at en succesfuld obligationsudstedelse var en betingelse for tilbagebetalingen.

2. **Svigtet skyldtes kautionistens egne forhold.** Obligationsudstedelsen mislykkedes, fordi en due diligence afslørede, at kautionisten var idømt konkurskarantæne, og at hans koncern var mødt med et betydeligt skattekrav.

Dommen er instruktiv, fordi den viser, at relevansprøvelsen ikke er en abstrakt rimelighedsvurdering, men en konkret undersøgelse af, i hvis sfære svigtets årsag ligger. Når årsagen ligger hos løftegiveren selv, er der ikke tale om en risiko, som med rimelighed kan overvæltet på løftemodtageren.

Samme sag illustrerer i øvrigt, at et *aftalt* vilkår ikke nødvendigvis får den virkning, det efter sin ordlyd tilsiger. Kautionserklæringens pkt. 2.4 bestemte, at kautionistens ansvar bortfaldt, hvis kreditorerne ikke underrettede ham inden 30 hverdage efter misligholdelsen. Retten fastslog, at kautionen ikke var kaldt rettidigt, men fandt ham alligevel bundet:

»På baggrund af, at sagsøgte, der var ejer af debitor, selv var involveret i hele forløbet, herunder i forhandlingerne om forlængelse af lånet, og dermed var vidende om misligholdelsen fra begyndelsen, og da hans stilling som kautionist under disse omstændigheder ikke ses at være blevet forringet som følge af, at sagsøgerne ikke rettidigt har kaldt kautionen, kan den manglende overholdelse af kautionserklæringens pkt. 2.4 ikke føre til, at sagsøgte ikke skulle være bundet af sin kautionserklæring.«

Den bagvedliggende tankegang – at en formel svigt kun får virkning, hvis den reelt har forringet den beskyttede parts stilling – er den samme risikoafvejning, som bærer relevanskravet.

I [BS-39888/2021-LYN](#) og ankesagen [BS-18842/2023-OLR](#) blev en aftale om 3,6 mio. kr. i findeløn for en stjålet sølvsamling angrebet under påberåbelse af svig, bristende forudsætninger, [§ 33](#) og [§ 36](#). Østre Landsret fandt, at appellanten »hverken havde godtgjort svig, bristende forudsætninger, strid mod almindelig hæderlighed eller lov og ærbarhed«, og stadfæstede byrettens dom om, at aftalen var gyldig. Sagen viser, at en efterfølgende utilfredshed med aftalens økonomiske resultat ikke i sig selv gør en forudsætning relevant.

LOV

Aftaleloven § 33

Aftaleloven § 36, stk. 1

PRAKSIS

Landsretten · Sag om gyldighed af aftale om betaling for fremskaffelse af stjålet sølv

09.02.2024

Byretten · Kautionist dømt til at betale trods forsinket påkrav, da han som ejer af skyldnerselskabet var vidende om misligholdelsen

30.10.2023

Byretten · Afgørelse om gyldighed af aftale om findeløn for stjålne sølvgenstande

30.03.2023

Urigtige contra bristede forudsætninger – og kundskabstidspunktet efter § 39

§ 4

Sondringen mellem *urigtige* (oprindeligt fejlagtige) og *bristede* (efterfølgende svigtende) forudsætninger har både en retskildemæssig og en tidsmæssig dimension.

Urigtige forudsætninger ligger nær ved [aftalelovens § 33](#), hvorefter en løftemodtager ikke kan påberåbe sig en erklæring, når det »på grund af omstændigheder, som forelå, da erklæringen kom til hans kundskab, og hvorom han må antages at have været vidende«, ville stride mod almindelig hæderlighed at gøre den gældende. Bestemmelsen fanger netop den situation, hvor løftemodtageren *ved* aftalens indgåelse kender den omstændighed, der gør løftegiverens forudsætning urigtig.

Et rendyrket eksempel er Finansielle Ankenævns kendelse i [231/2009](#). En sparekasse havde i januar 2009 tilbudt at frigive tidligere opsagt garantikapital. Kunden valgte den 5. februar 2009 kun at få 20.000 kr. af 59.000 kr. udbetalt – men sparekassen havde allerede *dagen før*, den 4. februar, internt besluttet igen at lukke for udbetalinger. Nævnet fandt, at det stred mod almindelig hæderlighed at binde kunden til valget, jf. [§ 33](#), fordi banken på tidspunktet for hans valg vidste, at han ikke længere kunne få pengene ud, hvis han ombestemte sig. Kundens forudsætning var med andre ord urigtig allerede ved dispositionen – og modparten kendte til det.

Bristede forudsætninger – hvor forudsætningen først svigter efter aftalen – hører derimod naturligt hjemme under [§ 36, stk. 2](#), som udtrykkeligt anviser, at der ved rimelighedsvurderingen skal tages hensyn til »senere indtrufne omstændigheder«.

[Aftalelovens § 39](#) leverer den tidsmæssige skæring mellem de to kategorier. Bestemmelsen fastslår, at hvor en viljeserklærings forbindende kraft afhænger af modtagerens gode tro, ses der på, »hvad han indså eller burde indse på det tidspunkt, da viljeserklæringen blev ham bekendt« – men tilføjer, at der »under særlige omstændigheder også [kan] tages hensyn til den kundskab, han har fået eller burde have fået efter det nævnte tidspunkt, men forinden viljeserklæringen har virket bestemmende på hans handlemåde«. [§ 39](#) er dermed den bestemmelse, der gør det muligt at inddrage kundskab, som er opnået i mellemrummet mellem erklæringens modtagelse og indretningen efter den.

At [§ 39](#) har praktisk betydning i forudsætningsnære sager, ses i Ankenævnet for Forsikrings kendelse i sag [94286](#). Nævnet afgjorde et krav om tilbagebetaling af en fejludbetalt forsikringserstatning »med henvisning til principperne i [aftaleloven § 32](#) og [aftaleloven § 39](#)« og lagde vægt på, at modtageren ikke kunne have været i god tro, og at han ikke havde »nået at indrette sig på at skulle beholde« beløbet. Indretningssynspunktet – som [§ 39](#) selv formulerer som kravet om, at erklæringen skal have »virket bestemmende på hans handlemåde« – er dermed den fælles nøgle til både forudsætningslæren og de tilgrænsende tilbagesøgningsregler.

LOV	Aftaleloven § 32, stk. 1	Aftaleloven § 33	Aftaleloven § 36, stk. 2	Aftaleloven § 39
PRAKSIS	Ankenævnet for Forsikring · Tvistsag om tilbagebetaling af fejlagtigt udbetalt erstatning under ejerskifteforsikring 15.04.2020			
	Det finansielle ankenævn · Krav på fuld udbetaling af opsagt garantikapital efter bankens genåbning og efterfølgende lukning 09.10.2012			

Kanaliseringsen gennem [aftalelovens § 36](#) og generalklausulens forarbejder

[Aftalelovens § 36](#) blev indsat ved **lov af 12. juni 1975 om ændring af borgerlig straffelov, [aftaleloven m.v.](#)** med ikrafttræden 1. juli 1975, og den er den eneste ændring af bestemmelsen i lovhistorikken. Bestemmelsen lyder:

»Stk. 1. En aftale kan ændres eller tilsidesættes helt eller delvis, hvis det vil være urimeligt eller i strid med redelig handlemåde at gøre den gældende. Det samme gælder andre retshandler.
Stk. 2. Ved afgørelsen efter stk. 1 tages hensyn til forholdene ved aftalens indgåelse, aftalens indhold og senere indtrufne omstændigheder.«

Det er formuleringen »senere indtrufne omstændigheder« i stk. 2, der har gjort § 36 til den moderne kanal for bristende forudsætninger. Forarbejderne til bestemmelsen er sparsomme; den paragrafspecifikke bemærkning nøjes med at henvise videre:

»Forslaget til § 36 bygger som nævnt på redegørelsen fra justitsministeriets sagkyndige vedrørende formuerettens generalklausuler, professor, dr. jur. Stig Jørgensen. Med hensyn til adgangen til efter gældende ret helt eller delvis at tilsidesætte aftaler henvises til redegørelsens kapitel 2.«

De [almindelige bemærkninger til lovforslaget](#) placerer § 36 i en bredere sammenhæng: bestemmelsen blev fremsat som del af en samlet pakke mod »skadelig økonomisk virksomhed«, sammen med en udvidelse af ågerbestemmelsen i [§ 31](#) og de tilsvarende ændringer i straffeloven, og den byggede på en foreløbig redegørelse af 8. marts 1974 fra justitsministeriets sagkyndige vedrørende formuerettens generalklausuler. Samtidig blev den hidtidige § 37 ophævet som overflødiggjort af den nye generelle bestemmelse.

Rækkevidden af § 36 er senere blevet præciseret i forarbejderne til **lov nr. 2158 af 27. november 2021**, som indsatte et nyt stk. 2 i [§ 38 c](#). Her beskriver lovgiver § 36's særkende ved kontrast:

»Dette står i modsætning til aftalelovens § 36, hvorefter domstolene efter et frit skøn også kan ændre eller tilsidesætte andre vilkår i aftalen, således at det samlede resultat bliver afbalanceret, jf. Folketingstidende 1994-95, tillæg A, s. 340.«

Denne adgang til at *ændre* aftalen – og ikke blot lade den bortfalde – blev indført ved **lov nr. 1098 af 21. december 1994** og er præcis det, forudsætningslæren har brug for: en bristet forudsætning fører sjældent til, at hele aftalen skal falde, men ofte til at ét vilkår skal justeres.

De samme forarbejder indeholder den mest præcise formulering af, hvornår senere indtrufne omstændigheder overhovedet kan tillægges vægt:

»Senere indtrufne omstændigheder kan dog kun tages i betragtning, hvis en aftale, der oprindeligt var rimelig, efterfølgende er blevet urimelig for forbrugeren eller den erhvervsdrivende, jf. Folketingstidende 1994-95, tillæg A, s. 341.«

Aktualitet: [§ 38 c](#) er endnu ikke konsolideret i den seneste lovbekendtgørelse. Det nye stk. 2, indsat ved **lov nr. 2158 af 27. november 2021** med ikrafttræden 28. maj 2022, bestemmer, at et urimeligt forbrugeraftalevilkår, der ikke har været individuelt forhandlet, skal tilsidesættes *helt* og ikke blot ændres eller tilsidesættes delvis. Ændringen udspringer af EU-Domstolens praksis om direktivet om urimelige kontraktvilkår (93/13/EØF), hvorefter national ret ikke må »redde« urimelige standardvilkår ved at revidere dem. For forbrugeraftaler er den fleksible ændringsadgang efter § 36 dermed indskrænket – hvilket omvendt understreger, at den fulde § 36-værktøjskasse fortsat er intakt uden for forbrugerforhold.

At § 36 og forudsætningslæren i praksis smelter sammen, ses i vejledningspraksis. [Vejledning om sommerhuse på fremmed grund, punkt 2.1](#) beskriver § 36's anvendelsesområde med et udpræget forudsætningsvokabular: bestemmelsen kan »f.eks. tænkes at få betydning i den situation, hvor der har været en væsentlig uligevægt i styrkeforholdet mellem udlejeren og lejeren, herunder at parternes forhandlings- og økonomiske forudsætninger har medført en urimelig aftale«.

Erhvervsforhold: tilbageholdenhed over for risikofordelingsvilkår mellem professionelle

§ 6

Praksis udviser markant tilbageholdenhed, når en professionel part forsøger at frigøre sig fra en risikofordeling, som han selv har accepteret. Erhvervskontrakter *er* risikofordeling, og forudsætningslæren må ikke blive et instrument til efterfølgende at rulle en dårlig handel tilbage.

Landsretten formulerede standarden klart i [9-2407/2012](#). En køber af specialmaskiner søgte at få tilsidesat en standardklausul, der begrænsede sælgers ansvar til direkte tab. Retten opretholdt klausulen:

»I betragtning af parternes erhvervsforhold og den klare aftale om begrænsning af indirekte tab, findes der ikke grundlag for at tilsidesætte klausulen i henhold til [Aftaleloven § 36](#).«

Retten lagde vægt på, at parterne handlede »som erhvervsdrivende på lige fod«, og at klausuler om fraskrivelse af indirekte tab udgør standardpraksis i maskinbranchen »for at fordele risikoen for produktionsnedbrud«. Køberen fik alene dækket de direkte udbedringsomkostninger på 350.000 kr., mens kravet på 850.000 kr. i driftstab faldt bort.

Samme linje findes i [BS-24164/2023-OLR](#), hvor Østre Landsret afviste en enkeltmandsvirksomheds forsøg på at få to finansielle leasingaftaler omkvalificeret til leje-/låneaftaler og få misligholdelsesvilkårene tilsidesat efter [§ 36](#). Aftalerne var gyldige leasingaftaler, og ophævelsen var berettiget.

Tilbageholdenheden er imidlertid **ikke absolut**. Højesteret tilsidesatte i [U.2011.1587H](#) et prisvilkår mellem professionelle parter i en løbende leveringsaftale om smågrise. Vilkåret bestemte, at prisen skulle beregnes efter noteringer for grise med den *højeste* sundhedsstatus, uanset de leverede dyrs faktiske status. Højesteret lagde vægt på tre forhold: at vilkåret betød, at mellemhandlerens fortjeneste steg proportionalt med, hvor meget sundhedsstatus faldt; at det ikke var branchens sædvane at købe til lav konventionel pris og sælge til høj SPF-pris; og at mellemhandleren havde positiv viden om den lavere status uden at oplyse aftageren herom ved kontraktindgåelsen.

»På denne baggrund tilsidesætter Højesteret aftalens § 6 i medfør af [Aftalelovens § 36](#), således at prisen ved hver levering skal fastsættes efter den i SPF-Sundhedsstyringen registrerede sundhedsstatus for de leverede grise.«

Dommen viser, at det ikke er *erhvervsforholdet* som sådan, men *symmetrien i parternes viden*, der bærer tilbageholdenheden. Hvor den ene part har fortiet en omstændighed, der er afgørende for modpartens kalkule, træder [§ 36](#) til – og resultatet ligger tæt op ad, hvad en klassisk forudsætningsvurdering ville nå frem til.

Et tredje eksempel på gennemslag er Højesterets dom i [Sag 109/2011](#), også gengivet under [BS-109/2011-HJR](#). En fagforening havde leaset en farveprinter på vilkår, hvor der bestod et ekstremt misforhold mellem den leasede genstands værdi og de aftalte ydelser, og hvor en mellemmand havde anvendt ulovlige salgsmetoder. Højesteret fandt det urimeligt at opretholde aftalen efter sit fulde indhold og halverede leasingtagerens forpligtelser. Igen er det ikke risikofordelingen som sådan, men den kvalificerede skævhed i tilblivelsen og indholdet, der udløser indgrebet.

LOV

[Aftaleloven § 36, stk. 1](#)

PRAKSIS

Højesteret · Nedsættelse af leasingydelser efter aftalelovens § 36 grundet ekstremt misforhold mellem ydelse og værdi 12.04.2013

Højesteret · Prisregulering og tilsidesættelse af kontraktvilkår efter [Aftalelovens § 36]/(loven/aftaleloven/36) i sag om svineeksport	21.11.2011
Landsretten · Landsret stadfæster krav mod sagsøgte for misligholdelse af leasingaftaler og afviser tilsidesættelse efter Aftaleloven	21.02.2025
Landsretten · Erstatningskrav for Mangelfuld Maskinleverance og Tilsidesættelse af Standardkontraktvilkår	16.03.2012

FSP/AP Pension-komplekset: fra landsrettens § 36-regulering til Højesterets frifindelse

Ingen sagskompleks illustrerer bedre, hvor følsomt relevanskriteriet er, end pensionsomvalgssagerne mod AP Pension. Komplekset omfattede 176 sager, hvoraf ni blev udvalgt som prøvesager.

Baggrunden var, at FSP Pension i foråret 2011 tilbød sine medlemmer at skifte fra et garanteret gennemsnitsrenteprodukt til et markedsrenteprodukt uden ydelsesgaranti. Medlemmerne blev udførligt oplyst om, at ydelsesgarantien faldt bort, og at de overtog investeringsrisikoen – men **ikke** om, at de samtidig overtog risikoen for ændrede levetidsforudsætninger. Da levetiderne efterfølgende steg mere end forventet, blev ydelserne nedsat.

Østre Landsret gav i [BS-57519/2019-OLR](#) medlemmerne delvist medhold. Retten fandt, at pensionskassen havde tilsidesat god skik, men afviste udtrykkeligt ugyldighed efter [§ 33](#), fordi det ikke var bevist, at selskabet bevidst havde tilbageholdt oplysningerne. I stedet anvendte landsretten [§ 36](#) sammenholdt med [§ 38 c, stk. 1](#) og tilsidesatte aftalerne *delvist*:

»Efter en samlet vurdering af de ovennævnte forhold og sagens omstændigheder i øvrigt finder landsretten herefter, at det må anses for urimeligt, jf. aftalelovens § 36 og § 38 c, stk. 1, 1. pkt., at sagsøgerne skal bære risikoen for levetidsforudsætningerne.«

Landsretten valgte bevidst en delvis tilsidesættelse frem for fuld tilbageførsel, fordi en fuldstændig tilsidesættelse ville lade medlemmerne slippe for den investeringsrisiko, de bevidst og på oplyst grundlag havde overtaget – og dermed åbne for spekulation i markedsudviklingen. Seks af de ni sagsøgere blev tilkendt kompensation svarende til forskellen mellem deres faktiske udbetalinger og et hypotetisk »hybridprodukt« uden levetidsrisiko.

Højesteret ophævede denne dom. I [BS-27488/2022-HJR](#) af 7. december 2023 blev AP Pension frifundet i alle ni prøvesager. Højesteret lagde afgørende vægt på:

- at omvalgsmaterialet klart oplyste, at ydelsesgarantien faldt bort, og at fremtidige ydelser ville afhænge af afkastet,
- at det i 2011 **ikke var sædvanligt i branchen** at informere specifikt om levetidsrisikoen, og at pensionskassens vurdering af, at risikoen var begrænset og ville blive opvejet af højere afkast, ikke var uforsvarlig,
- at Finanstilsynet i 2011 godkendte materialet uden at kræve yderligere oplysninger om levetid, og
- at medlemmerne blev kompensatorisk stillet rimeligt for at opgive garantierne efter sædvanlige aktuarmæssige principper.

»På denne baggrund finder Højesteret, at omvalgsmaterialet ikke giver grundlag for at tilsidesætte omvalget i 2011 som helt eller delvist ugyldigt. Der er heller ikke i øvrigt et grundlag for at tilsidesætte omvalget eller for at fastslå, at FSP Pension ved omvalget har pådraget sig et rådgivningsansvar.«

Dommen er af principiel betydning for forudsætningslæren af to grunde. For det første fastslår den, at **relevansvurderingen skal foretages ex ante** – ud fra den branchepraksis og den risikoopfattelse, der var gældende ved aftalens indgåelse, ikke ud fra den efterfølgende viden. For det andet tillægger den **tilsynsmyndighedens godkendelse** betydelig vægt: når Finanstilsynet har gennemgået og godkendt informationsmaterialet, er det vanskeligt efterfølgende at hævde, at en ikke-omtalt risiko udgjorde en kendelig og relevant forudsætning for den anden part.

Kravet om, at væsentlige forudsætninger for finansiell rådgivning skal fastholdes skriftligt, følger i øvrigt af [bekendtgørelse om god skik for finansielle virksomheder § 6](#): »Er der i forbindelse med aftalens indgåelse ydet individuel rådgivning, skal væsentlige forudsætninger for rådgivningen nedfældes i aftalen eller fremgå af bilag til aftalen«. Bestemmelsen er en praktisk anvisning på, hvordan kendelighedskravet kan sikres på forhånd i finansielle aftaleforhold.

LOV	Aftaleloven § 33	Aftaleloven § 36, stk. 1	Aftaleloven § 38c, stk. 1
PRAKSIS	Højesteret · Højesteret frifinder AP Pension i sag om omvalg til markedsrente og oplysning om levetidsrisiko Landsretten · Sag om pensionsomvalg og manglende oplysning om levetidsrisiko		07.12.2023 05.07.2022

§ 8 Personforsikring: begunstigelseserklæringer og bristede samlivsforudsætninger

Det klareste og mest konsistente anvendelsesområde for forudsætningslæren i moderne dansk praksis er begunstigelseserklæringer i livs- og gruppelivsforsikringer.

I [BS-224/2017-HOL](#) havde afdøde i 2011 indsat sin samlever som begunstiget i en gruppelivsforsikring tegnet i forbindelse med parternes fælles køb af en ejendom. Samlivet ophørte i 2014, da den begunstigede flyttede, men parterne bevarede kontakt og ejede fortsat huset i fællesskab. Afdøde begik selvmord i 2016.

Retten i Holstebro traf to selvstændige afgørelser af betydning:

- Fristbestemmelsen i forsikringsaftaleloven finder ikke anvendelse.** Den begunstigede påstod sagen afvist under henvisning til søgsmålsfristen på ét år i [forsikringsaftaleloven § 104, stk. 4](#). Retten afviste dette, fordi fristbestemmelsen knytter sig til spørgsmålet om, hvorvidt en begunstigelse er *urimelig* efter [§ 104, stk. 1](#), hvorimod sagen angik, om begunstigelsen var *bortfaldet som følge af bristede forudsætninger*. Sondringen har betydelig praktisk rækkevidde: en forudsætningsindsigelse er ikke undergivet den særlige rimelighedsprøvelses frister.
- Begunstigelsen var bortfaldet.** Retten udledte forudsætningen af erklæringens ordlyd (»samlever«) og fandt det ikke godtgjort, at parterne havde konkrete planer om at genoptage samlivet:

»Retten finder ikke, at Part A har godtgjort, at parterne havde konkrete planer om en genoptagelse af samlivet, eller at der i øvrigt er holdepunkter for at antage, at Faderen havde ønske om, at hun skulle modtage en netto sum fra PFA.«

»Som følge heraf finder retten, at den indsatte begunstigelseserklæring til fordel for Part A er bortfaldet efter reglerne om bristede forudsætninger.«

Den begunstigede blev dømt til at tilbagebetale 229.416,86 kr. til afdødes børn.

Bevisbyrden er dermed pålagt den begunstigede: når samlivet – den udtrykte forudsætning – er ophørt, må hun godtgøre, at forudsætningen alligevel ikke var bærende, eller at forsikringstageren fastholdt sin vilje.

Ankenævnet for Forsikring har behandlet samme problemstilling i [sag 90712](#), hvor en navngiven begunstiget krævede udbetaling af 494.100 kr., mens afdødes særbørn gjorde indsigelse under henvisning til, at samlivet var ophævet ved dødsfaldet. Nævnet pålagde selskabet selv at afgøre, hvem der var begunstiget, med mulighed for at fastsætte en frist for retssagsanlæg – en fremgangsmåde, nævnet uddybede i den parallelle [sag 90713](#). Selskabet kan altså ikke blot stille udbetalingen i bero, når en forudsætningsindsigelse rejses.

En beslægtet, men retligt forskellig problemstilling ses i [sag 103462](#), hvor en manuelt indsat begunstigelse ikke fulgte med ved en kollektiv flytning af forsikringen til et nyt selskab, så standardklausulen »nærmeste pårørende« trådte i stedet. Her er der ikke tale om en bristet forudsætning, men om at det retlige grundlag for begunstigelsen ophørte – en påmindelse om, at forudsætningsindsigelsen skal holdes adskilt fra rene fortolknings- og gyldighedsspørgsmål.

LOV [Forsikringsaftaleloven § 104, stk. 1, 4](#)

PRAKSIS	Byretten · Afgørelse om bortfald af begunstigelse i gruppelivsforsikring på grund af bristede forudsætninger	03.10.2017
	Ankenævnet for Forsikring · Tvist om udbetaling af livsforsikring ved selskabsskifte og bortfald af tidligere begunstigelseserklæring	03.12.2025
	Ankenævnet for Forsikring · Afgørelse vedrørende udbetaling af gruppelivsforsikring til navngiven begunstiget efter samlivsophævelse	21.02.2018

§ 9 Samlivsophør og formuedispositioner mellem private

Den anden gruppe, hvor forudsætningslæren rent faktisk fører til bortfald, er formuedispositioner mellem samlevende, hvor samlivet ophører kort tid efter dispositionen.

Ledeafgørelsen er Retten i Aarhus' dom i [BS-8638/2018-ARH](#). Parterne havde levet sammen siden ca. 1998 i kvindens eneejede ejendom med adskilt økonomi. I 2012/2013 optog de i fællesskab et realkreditlån på 250.000 kr. til et solcelleanlæg på ejendommen. Den 26. januar 2016 indfrie de manden restgælden på 149.407,99 kr. med midler fra en selvponseringskonto – uden gældsbevis og uden aftale om tilbagebetaling. Fem måneder senere ophævede kvinden samlivet.

Retten kombinerede forudsætningssynspunktet med en berigelsesbetragtning:

»Der foreligger ingen aftale omkring sagsøgerens indfrielse af lånet i januar 2016, og det må have stået sagsøgte klart, at sagsøgeren ikke havde nogen forventning om, at hun ville ophæve samlivet 5 måneder senere. Der foreligger derfor bristede forudsætninger for sagsøgerens betaling af lånet.«

»Sagsøgte har ved betalingen opnået en ugrundet berigelse, da ejendommen har opnået en værdistigning, ligesom gælden er nedskrevet.«

At parterne hæftede solidarisk for lånet ændrede ikke resultatet, henset til den berigelse, ejeren havde opnået. Manden fik hele beløbet tilbage med procesrente.

Dommen viser to karakteristiske træk ved denne sagstype:

- **Den tidsmæssige nærhed** mellem dispositionen og samlivsophøret er central for kendeligheden. Fem måneder er kort nok til, at modparten »måtte have indset«, at dispositionen hvilede på en forudsætning om fortsat samliv.
- **Berigelsen** leverer relevanskriteriets indhold: risikoen for forudsætningens svigt kan ikke rimeligt bæres af den, der har betalt, når modparten sidder tilbage med den varige værdiforøgelse.

Sagstypen er dog langt fra en automatik. I [BS-11788/2023-ESB](#) frifandt Retten i Esbjerg for et krav om tilbagebetaling af 372.000 kr., fordi der ikke forelå skriftlig dokumentation for lån, og fordi beløbene vedrørte aktiver, begge parter havde nytte af. Og i [BS-21210/2022-ESB](#) – stadfæstet i [BS-49673/2023-VLR](#) – blev et krav om forlods dækning af 1.221.345,17 kr. i ombygningsudgifter afvist, fordi parternes samejeoverenskomst udtrykkeligt krævede et skriftligt tillæg for skævdeling, og et sådant aldrig blev udarbejdet. Landsretten tilføjede, at kravet under alle omstændigheder var forældet. Har parterne selv reguleret spørgsmålet i en skriftlig aftale, kan forudsætningslæren ikke bruges til at komme uden om den regulering.

Sondringen mellem gave og lån afgøres i denne sagstype ofte på bevismæssigt grundlag snarere end på forudsætningssynspunkter, og resultaterne kan svinge mellem instanserne. I [BS-46530/2023-HJO](#) fandt Retten i Hjørring, at en overførsel på 193.000 kr. til indfrielse af kærestens billån var en julegave – og bemærkede netop, at kravet om tilbagebetaling først blev rejst efter bruddet »med henvisning til de ændrede fælles forudsætninger«. Vestre Landsret nåede i [BS-35583/2024-VLR](#) det modsatte resultat, fordi modtageren ikke havde bevist, at der var tale om en gave.

Også på ægtepagtsområdet kan forudsætningsbrist slå igennem – men her kanaliseret gennem [§ 36](#). I [BS-2403/2008-VLR](#) var en ægtepagt oprettet efter advokatrådgivning, der forudsatte en bestemt formuefordeling (manden ville udtage 1,5-2 mio. kr., hustruen 600.000 kr. plus pension). Det viste sig, at mandens reelle nettoformue væsentligt oversteg dette. Vestre Landsret stadfæstede tilsidesættelsen:

»Herefter – og i øvrigt af de grunde, som byretten har anført – tiltræder landsretten, at det vil være urimeligt at gøre ægtepagten gældende, og at ægtepagten derfor tilsidesættes i sin helhed i medfør af [Aftaleloven § 36](#).«

Er man på ægtepagtsområdet, gælder i øvrigt særlige regler, som er behandlet under [ægtepagter](#). Om bidragsaftaler bemærker [Bidragsvejledningen, punkt 7.3.2](#), at »ovenstående generelle betragtninger om aftalers bindende virkning, bevisbyrde, fortolkning og udfyldning af aftaler, tilsidesættelse og forudsætninger under punkt 6.4. gælder også i forhold til aftaler om ægtefællebidrag«.

LOV [Aftaleloven § 36, stk. 1](#)

PRAKSIS	Landsretten · Vestre Landsret omstøder byretsdom: Pengeoverførsel på 193.000 kr. mellem kærester anset for lån, ikke gave	25.04.2025
	Landsretten · Krav om betaling for ombygning af fælles ejendom afvist på grund af forældelse og manglende aftale	11.03.2025
	Landsretten · Landsretten stadfæster byrettens dom om tilsidesættelse af ægtepagt	19.05.2009
	Byretten · Dom om tilbagebetaling af 193.000 kr. efter samlivsophør: Lån eller julegave?	01.07.2024
	Byretten · Krav om tilbagebetaling af 372.000 kr. efter samlivsophør afvist: Manglende bevis for låneaftaler	30.05.2024

Byretten · Dom om ligedeling af provenu ved hussalg efter samlivsophævelse trods krav om skævdeling grundet renoveringsudgifter 20.09.2023

Byretten · Sag om bristede forudsætninger ved samlivsophør og tilbagebetaling af lån 29.07.2021

§ 10 Kaution og kreditaftaler: forudsætning eller betingelse?

Kautionsområdet er det sted, hvor forudsætningsindsigelser rejses hyppigst – og hvor de afvises mest konsekvent. Kautionisten har typisk stillet sikkerhed ud fra en forventning om et bestemt forløb, og når forløbet skrider, ligger indsigelsen lige for.

Den bærende sontring er mellem en **forudsætning** og en **betingelse**. Retten i Roskilde formulerede den skarpt i [BS-31611/2022-ROS](#): låneaftalerne indeholdt ingen bestemmelse om, at en succesfuld obligationsudstedelse var en betingelse for tilbagebetalingen, og der var derfor »ikke grundlag for at statuere bristede forudsætninger«. En forventning, som parterne kunne have skrevet ind i aftalen som en betingelse, men ikke gjorde, bliver ikke til en betingelse ved efterfølgende svigt.

Det er ligeledes karakteristisk, at kautionister påberåber sig [§§ 31, 33 og 36](#) side om side med forudsætningssynspunkter. I [BS-20565/2020-LYN](#) gjorde en selvskyldnerkautionist over for DLR Kredit gældende, at kravet var forældet, og at kautionen var ugyldig efter alle tre bestemmelser; Retten i Lyngby fandt kautionen gyldig og forældelsesfristen først startet ved tvangsauktionen i 2010. I [BS-20392/2021-HRS](#) – om kaution for købesummen ved salg af en mobil bar bygget på en veteranbrandbil – påberåbtes ligeledes [§ 36, stk. 1](#) uden held; retten fandt, at kautionisten stiltiende havde accepteret pantets tiltrædelse og ikke havde godtgjort, at selskabet havde højere værdi end det realiserede provenu.

Mønstret er også synligt uden for kautionsforhold. I [BS-13892/2023-OLR](#) – om, hvorvidt overførsler på 11 mio. kr. var et anfordringslån eller betaling efter en samarbejdsaftale – påberåbte appellantens sig, at selskabets repræsentant befandt sig i en dyb personlig krise. Østre Landsret lagde efter en grafologisk skønserklæring til grund, at aftalen var gyldigt indgået, og at der ikke forelå ugyldighed efter [§ 31](#), [§ 33](#) eller [§ 36](#).

En beslægtet problemstilling – en forventning om et bestemt økonomisk forløb, der ikke er nedfældet i aftalen – ses i [BS-33331/2020-OLR](#). En kontohaver havde i 1971 som 18-årig indgået aftale om pristalsreguleret aldersomsparing og gik ud fra, at udbetalingen ville løbe i hele den 10-årige periode. Da det lave renteniveau ville halvere perioden, anlagde han sag. Østre Landsret frifandt banken, fordi hverken lovgivningen eller aftalen gav kontohaveren krav på en bestemt udbetalingsperiode, og fordi banken havde forrentet kontoen i overensstemmelse med aftalens vilkår om »bankens højeste indlånsrente«. Forventningen var reel og formentlig væsentlig – men den var hverken kendeligt gjort til aftalegrundlag eller relevant i risikofordelmæssig forstand.

For de særlige regler om kautionsforpligtelsens gyldighed, hæftelse og regres henvises til [kaution-gyldighed-hæftelse-regres](#).

LOV

[Aftaleloven § 31, stk. 1](#)
[Aftaleloven § 33](#)
[Aftaleloven § 36, stk. 1](#)

PRAKSIS

Landsretten · Sag om betaling for rådgivning vs. lån 05.07.2024

Landsretten · Sag om fortolkning af aftale om pristalsreguleret aldersomsparing 07.11.2022

Byretten · Kautionist dømt til at betale trods forsinket påkrav, da han som ejer af skyldnerselskabet var vidende om misligholdelsen 30.10.2023

Byretten · Dom om hæftelse for selvskyldnerkaution ved salg af mobil bar baseret på en veteranbrandbil	10.08.2022
Byretten · Sag om selvskyldnerkaution: Forældelse og gyldighed af kautionserklæring	16.02.2022

Ansættelses- og erhvervsaftaler: forudsætning om fortsat ansættelse og præceptiv beskyttelse

§ 11

På ansættelsesområdet møder forudsætningslæren en særlig modstand: dele af aftalefriheden er præceptivt begrænset, og en arbejdsgivers forudsætning kan derfor være retligt irrelevant, uanset hvor kendelig den var.

I [BS-21468/2024-VLR](#) havde parterne udtrykkeligt aftalt, at en bonus på 150.000 kr. var betinget af, at medarbejderen ikke havde opsagt sin stilling på forfaldstidspunktet. Forudsætningen om fortsat ansættelse var altså både væsentlig, kendelig og *nedfældet som en betingelse*. Alligevel tilsidesatte Vestre Landsret vilkåret, fordi bonusordningen havde karakter af vederlag for udført arbejde og dermed var omfattet af [funktionærlovens § 17 a, stk. 1](#), jf. [§ 21](#), hvorefter vederlæggelsen ikke kan betinges af fortsat ansættelse. Modsat nåede Retten i Sønderborg i førsteinstanssagen [BS-45020/2023-SON](#) frem til frifindelse.

Pointen er principiel: hvor lovgiver har fordelt risikoen præceptivt, er der ikke plads til en aftalt eller forudsat risikofordeling – og heller ikke til forudsætningslæren.

I [BS-15870/2024-VLR](#) tilsidesatte Vestre Landsret et vilkår i et ansættelsesbevis fra 2021 efter [aftalelovens § 36, stk. 1](#), hvorefter en serviceoverenskomst ikke skulle finde anvendelse – efter at de tidligere beviser havde omtalt overenskomstens vilkår som »vejledende«. Sagen viser generalklausulens anvendelse på ensidigt ændrede aftaleforudsætninger i et løbende ansættelsesforhold.

Omvendt er det væsentligt at holde fast i, at [P-0032-99](#) også afviste § 36-indsigelsen – og gjorde det med en begrundelse, der er værd at citere, fordi den præciserer generalklausulens beskyttelsesretning:

»Tværtimod må boet ved kurator, der efter det oplyste har specialiseret sig i bobehandling og ansættelsesret, betragtes som den sagkyndigt stærke kontraktspart og samtidig den, der var nærmest til at søge anmelderens ansættelsesforhold afklaret.«

Sø- og Handelsretten fastslog dermed, at § 36 »især beskytter en kontraktspart mod en overlegen modparts misbrug af sin stilling«. Den professionelle part, der undlader at undersøge sit eget aftalegrundlag, kan ikke efterfølgende påberåbe sig hverken forudsætningslæren eller generalklausulen. Medarbejderens privilegerede krav på 142.500 kr. efter [konkurslovens § 95](#) blev anerkendt fuldt ud.

LOV	Aftaleloven § 36, stk. 1	Funktionærloven § 17a, stk. 1	Konkursloven § 95
PRAKSIS	Landsretten · Dom om mangelfuldt ansættelsesbevis og forældelse af krav på pension og fritvalsordning		07.03.2025
	Landsretten · Landsretten tilkender funktionær bonus trods opsigelse før udbetalingstidspunktet		05.02.2025
	Sø- og Handelsretten · Sag om fratrædelsesgodtgørelse – Tilsidesættelse af aftale efter Aftaleloven og forudsætningslæren		11.08.2000

Grænsefladen til tilbagesøgning (condictio indebiti) og til misligholdelsesreglerne

§ 12

Forudsætningslæren støder op til to andre regelsæt, som ofte påberåbes i samme åndedrag, men som hviler på et andet grundlag.

Tilbagesøgning (condictio indebiti) angår betalinger erlagt i den urigtige tro, at man var forpligtet – altså en oprindeligt urigtig forudsætning hos *betaleren*. Praksis anvender her en god tro-vurdering hos *modtageren* kombineret med et indretningshensyn, hvilket ligger tæt op ad relevanskriteriet i forudsætningslæren. Ankenævnet for Forsikring gjorde forbindelsen eksplicit i [sag 94286](#) ved at afgøre tilbagesøgningskravet »med henvisning til principperne i [Aftaleloven § 32](#) og [Aftaleloven § 39](#)«. Nævnet lagde vægt på, at der var tale om en åbenlys fejlloverførsel af et beløb præcis identisk med en tidligere udbetaling, at beløbet ikke var til forsøgelse, og at modtageren derfor ikke havde nået at indrette sig.

Samme struktur genfindes i Finansielle Ankenævns praksis: i [146/2003](#) og [20507029/2005](#) blev tilbagebetaling pålagt, fordi modtageren burde have undret sig over en udbetaling, der markant oversteg det stillede i udsigt – nævnets formulering i den sidstnævnte sag er, at »differenten var så væsentlig, at klagerne burde have søgt spørgsmålet afklaret«. I [20306027/2003](#) delte nævnet sig 3-2, hvor mindretallet netop lagde vægt på klagerens indretning i tillid til udbetalingen. Fra domstolene kan nævnes [BS-3025/2023-ALB](#) og Højesterets dom i [Sag 185/2017](#) om tilbagesøgning af udbetalt patientskadeerstatning, hvor forholdet mellem særlig lovgivning og de almindelige tilbagesøgningsregler blev afgrænset. Området er behandlet selvstændigt under [condictio-indebiti-tilbagesøgning-fejlbetaling](#) og [tilbagesøgning-condictio-indebiti](#).

Misligholdelses- og ophævelsesreglerne dækker den situation, hvor det er *modpartens ydelse*, der svigter – ikke en fælles eller ensidig forudsætning om ydre omstændigheder. Grænsen er ikke altid skarp, fordi en loyal oplysningspligt kan gøre en oprindeligt urigtig forudsætning til en mangel. I [BS-31571/2022-HRS](#) fandt Retten i Horsens, at en sælger havde handlet i strid med sin loyale oplysningspligt ved ikke at oplyse om en omfattende kælderoversvømmelse, og pålagde erstatning på 145.625 kr. Sagen kunne teoretisk have været ført som en forudsætningssag, men blev afgjort på mangelsgrundlag – hvilket er den praktiske hovedregel, når svigtet knytter sig til salgsgenstandens egenskaber. Ophævelse og erstatning ved misligholdelse er behandlet under [misligholdelse-ophævelse-erstatning-kontrakt](#).

Force majeure og genforhandling udgør en tredje nabodisciplin. Dansk ret har ingen generel hardship-regel, men parterne kan aftale sig til den, og lovgiver forudsætter det undertiden udtrykkeligt. [Bekendtgørelse om statstilskud til elintensive virksomheder § 17](#) bestemmer således, at der i aftalen indgår »vilkår om mulighed for genforhandling, hvis forudsætningerne for aftalen ændres væsentligt«, og at »ændring af forudsætninger, som har betydning for, om en aktivitet indgår i forpligtelserne eller ej, betragtes som væsentlige«. Bestemmelsen viser, hvordan forudsætningsproblemet i praksis håndteres ex ante ved kontraktkonciperings frem for ex post ved domstolsindgreb – hvilket netop er baggrunden for den tilbageholdenhed, domstolene udviser i rene erhvervsforhold.

LOV	Aftaleloven § 32, stk. 1	Aftaleloven § 39	
PRAKSIS	Højesteret · Højesterets dom om tilbagesøgning af udbetalt patientskadeerstatning (condictio indebiti)		07.12.2017
	Byretten · Dom om tilbagebetaling af fejlagtigt udbetalt auktionsprovenu efter princippet om condictio indebiti		04.07.2024
	Byretten · Erstatning for manglende oplysning om oversvømmelse i kælder ved salg af fast ejendom		26.01.2024
	Ankenævnet for Forsikring · Tvistsag om tilbagebetaling af fejlagtigt udbetalt erstatning under ejerskifteforsikring		15.04.2020

§ 13 Den forvaltningsretlige parallel: tilbagekaldelse ved urigtige faktiske forudsætninger

Forudsætningslæren har en næsten spejlvendt parallel i forvaltningsretten, hvor spørgsmålet er, om en myndighed kan tilbagekalde en begunstigende afgørelse, fordi dens faktiske forudsætninger viser sig urigtige. Parallellen er lærerig, fordi den viser, at *risikoplaceringen* – relevanskriteriet – er kernen i begge regelsæt.

Folketingets Ombudsmand har formuleret hovedreglen i sagen om [tilbagekaldelse af afgørelse om forlængelse af sygedagpenge](#):

»Efter disse regler [forvaltningsrettens almindelige regler om tilbagekaldelse af forvaltningsakter] kan en forvaltningsmyndighed ikke tilbagekalde en begunstigende afgørelse, der har beroet på en skønsmæssig vurdering, blot med henvisning til, at afgørelsen er truffet på et urigtigt faktisk grundlag [...] Hvis det senere viser sig, at de faktiske forudsætninger, hvorpå den trufne afgørelse byggede, var urigtige, men ansøgeren ikke har været skyld i eller i øvrigt har forårsaget myndighedens vildfarelse, må risikoen for det passerende derfor som regel placeres hos det offentlige«.

Udtalelsen indeholder præcis den samme sontring, som Retten i Roskilde anvendte i kautionssagen: risikoen for forudsætningens svigt placeres hos den, i hvis sfære årsagen ligger. Har adressaten selv forårsaget vildfarelsen, flyttes risikoen – nøjagtigt som når kautionistens egen konkurskarantæne var årsag til, at obligationsudstedelsen strandede.

Samme grundsynspunkt fremgår af ombudsmandens ældre udtalelse om [tilbagekaldelse af udstykningstilladelse](#), hvor det anføres, at det forhold, at en myndighed har lagt faktiske oplysninger, der senere viser sig urigtige, til grund for en begunstigende skønsmæssig afgørelse, »i almindelighed ikke berettiger til tilbagekaldelse, medmindre afgørelsens adressat er skyld i eller dog har forårsaget den urigtige opfattelse af faktum«.

I [FOB 2015-15 om tilbagekaldelse af fritagelse for kommunal grundskyld](#) tilføjer ombudsmanden en tidsmæssig dimension, der har direkte modstykke i den privatretlige indretningsbetragtning: adgangen til at gribe ind i et løbende retsforhold *for fremtiden* er generelt videre end normalt, mens adgangen til at gribe ind *med tilbagevirkende kraft* er »ganske snæver«. Det svarer til, at en bristet forudsætning i privatretten typisk fører til, at aftalen ændres fremadrettet, snarere end at ydelser skal tilbageføres.

Ombudsmandens udtalelser er ikke bindende, men de er en selvstændig retskilde for god forvaltningsskik, og de dokumenterer, at risikoafvejningen bag forudsætningslæren er en almindelig retsgrundsætning, som går på tværs af privatret og forvaltningsret.

§ 14 Sammenfatning: sådan afgøres en forudsætningsindsigelse i praksis

Gennemgangen af praksis giver et forholdsvis fast beslutningsmønster, som kan sammenfattes i seks trin.

1. Var forudsætningen gjort til en betingelse? Er svaret ja, afgøres sagen efter aftalen – ikke efter forudsætningslæren. Er svaret nej, er der en tung formodning imod, at den efterfølgende kan opnå betingelsens virkning, jf. [BS-31611/2022-ROS](#).

2. Var forudsætningen bestemmende (væsentlighed)? Den, der påberåber sig forudsætningen, har bevisbyrden.

3. Var den kendelig for modparten? Kendelighed udledes af aftalens ordlyd ([BS-224/2017-HOL](#): »samlever«), af den forudgående forhandling, eller af omstændigheder modparten »måtte have indset«. Har der slet ikke været forhandling om punktet, falder indsigtelsen »allerede som følge heraf«, jf. [P-0032-99](#).

4. Hvem bærer risikoen (relevans)? Her indgår især:

Faktor	Trækker imod bortfald	Trækker for bortfald
Årsagen til svigtet	Ligger i løftegiverens egen sfære	Ligger uden for begge parter kontrol eller i modpartens sfære
Parternes karakter	To professionelle på lige fod	Betydelig vidensasymmetri; forbrugerforhold
Modpartens viden	Ingen særlig viden ved indgåelsen	Positiv viden om det afgørende forhold, som blev fortiet
Branchesædvane	Vilkåret er sædvanligt og risikofordelende	Vilkåret afviger fra sædvane til den ene parts fordel
Berigelse	Ingen varig værdioverførsel	Modparten sidder tilbage med en ugrundet berigelse
Tidsmæssig nærhed	Langt tidsrum mellem disposition og svigt	Svigtet indtræder kort tid efter

5. Hvilken retsfølge? Praksis vælger sjældent fuldt bortfald. Landsretten valgte i [BS-57519/2019-OLR](#) bevidst en *delvis* tilsidesættelse, netop for ikke at give sagsøgerne en gevinst på den risiko, de bevidst havde overtaget. Højesteret tilsidesatte i [U.2011.1587H](#) kun det ene prisvilkår og lod resten af aftalen bestå. Adgangen til at *ændre* frem for at *tilsidesætte* er netop § 36's særkende, jf. forarbejderne til **lov nr. 2158 af 27. november 2021** – men denne fleksibilitet er for forbrugerftaler indskrænket ved det nye [§ 38 c, stk. 2](#), i kraft fra 28. maj 2022.

6. Hvilket tidspunkt bedømmes efter? Højesterets frifindelse i [BS-27488/2022-HJR](#) understreger, at bedømmelsen sker *ex ante*, ud fra den branchepraksis og risikoopfattelse, der var gældende ved aftalens indgåelse. Efterfølgende viden om, hvordan risikoen faktisk udviklede sig, kan ikke gøre en dengang ikke-omtalt risiko til en kendelig og relevant forudsætning.

Samlet er forudsætningslæren i dansk praksis et **snævert korrektiv med et bredt anvendelsesområde**: den påberåbes overalt, men bærer kun i to nogenlunde afgrænsede grupper – personforsikringens begunstigelseserklæringer og formuedispositioner mellem samlevende – og herudover kun, hvor der foreligger kvalificeret vidensasymmetri eller oplysningssvigt. Uden for disse tilfælde bliver indsigtelsen typisk kanaliseret gennem [§ 36](#) og afgjort efter den generelle rimelighedsafvejning, hvor den erhvervsmæssige risikofordeling respekteres. Oversigten dækker ikke den selvstændige urimeligheds censur efter [aftalelovens §§ 31, 36 og 38](#), der er behandlet under [aftalelov-31-38](#), og heller ikke urimelige forbrugervilkår, jf. [forbrugerbeskyttelse](#), eller police-fortolkning, jf. [forsikringspolice-uklarhed](#).

LOV	Aftaleloven § 33	Aftaleloven § 36, stk. 1-2	Aftaleloven § 38c, stk. 1	Aftaleloven § 39
PRAKSIS	Højesteret · Højesteret frifinder AP Pension i sag om omvalg til markedsrente og oplysning om levetidsrisiko Højesteret · Prisregulering og tilsidesættelse af kontraktvilkår efter [Aftalelovens § 36]/(loven/aftaleloven/36) i sag om svineeksport Landsretten · Sag om pensionsomvalg og manglende oplysning om levetidsrisiko			07.12.2023 21.11.2011 05.07.2022

Sø- og Handelsretten · Sag om fratrædelsesgodtgørelse – Tilsidesættelse af aftale efter Aftaleloven og forudsætningslæren	11.08.2000
Byretten · Kautionsist dømt til at betale trods forsinket påkrav, da han som ejer af skyldnerselskabet var vidende om misligholdelsen	30.10.2023
Byretten · Afgørelse om bortfald af begunstigelse i gruppelivsforsikring på grund af bristede forudsætninger	03.10.2017

REFERENCE Lovgrundlag

5 paragraffer

Aftaleloven § 31	stk. 1	Aftaleloven § 33	
Aftaleloven § 36	stk. 1, 2	Aftaleloven § 38c	stk. 1
Aftaleloven § 39			

MATERIALE Citerede afgørelser

33 afgørelser

HØJESTERET · ØVERSTE INSTANS

4

07.12.2023	Højesteret frifinder AP Pension i sag om omvalg til markedrente og oplysning om levetidsrisiko	4450-5343
07.12.2017	Højesterets dom om tilbagesøgning af udbetalt patientskadeerstatning (condictio indebiti)	185-2017
12.04.2013	Nedsættelse af leasingydelser efter aftalelovens § 36 grundet ekstremt misforhold mellem ydelse og værdi	109-2011
21.11.2011	Prisregulering og tilsidesættelse af kontraktvilkår efter [Aftalelovens § 36]/(loven/aftaleloven/36) i sag om svineeksport	64-og-65-2008

LANDSRETTE · ANKEINSTANS

11

25.04.2025	Vestre Landsret omstøder byretsdom: Pengeoverførsel på 193.000 kr. mellem kærester anset for lån, ikke gave	9948-11640
11.03.2025	Krav om betaling for ombygning af fælles ejendom afvist på grund af forældelse og manglende aftale	9892-11574
07.03.2025	Dom om mangelfuldt ansættelsesbevis og forældelse af krav på pension og fritvalgsordning	9693-11316
21.02.2025	Landsret stadfæster krav mod sagsøgte for misligholdelse af leasingaftaler og afviser tilsidesættelse efter Aftaleloven	10244-12026
05.02.2025	Landsretten tilkender funktionær bonus trods opsigelse før udbetalingstidspunktet	9904-11588
05.07.2024	Sag om betaling for rådgivning vs. lån	6740-8099
09.02.2024	Sag om gyldighed af aftale om betaling for fremskaffelse af stjålet sølv	4678-5619
07.11.2022	Sag om fortolkning af aftale om pristalsreguleret alderdomsopsparing	2860-3393

05.07.2022	Sag om pensionsomvalg og manglende oplysning om levetidsrisiko	3644-4366
16.03.2012	Erstatningskrav for Mangelfuld Maskinleverance og Tilsidesættelse af Standardkontraktvilkår	9-2407/2012
19.05.2009	Landsretten stadfæster byrettens dom om tilsidesættelse af ægtepagt	7143-8584

SØ- OG HANDELSRET TEN · SPECIALRET

2

13.01.2026	Dom om ulovlige gebyrer ved opsigelse af elaftaler - Forbrugerombudsmanden mod Velkommen A/S	
11.08.2000	Sag om fratrædelsesgodtgørelse – Tilsidesættelse af aftale efter Aftaleloven og forudsætningslæren	P-0032-99

BYRET TEN · FØRSTE INSTANS

11

04.07.2024	Dom om tilbagebetaling af fejlagtigt udbetalt auktionsprovenu efter princippet om conditio indebiti	9690-11312
01.07.2024	Dom om tilbagebetaling af 193.000 kr. efter samlivsoophør: Lån eller julegave?	9874-11553
30.05.2024	Krav om tilbagebetaling af 372.000 kr. efter samlivsoophør afvist: Manglende bevis for låneaftaler	9806-11464
26.01.2024	Erstatning for manglende oplysning om oversvømmelse i kælder ved salg af fast ejendom	10178-11945
30.10.2023	Kautionist dømt til at betale trods forsinket påkrav, da han som ejer af skyldnerselskabet var vidende om misligholdelsen	9793-11448
20.09.2023	Dom om ligedeling af provenu ved hussalg efter samlivsoophævelse trods krav om skævdeling grundet renoveringsudgifter	9762-11405
30.03.2023	Afgørelse om gyldighed af aftale om findeløn for stjalne sølvgenstande	3785-4554
10.08.2022	Dom om hæftelse for selvskyldnerkaution ved salg af mobil bar baseret på en veteranbrandbil	10440-12294
16.02.2022	Sag om selvskyldnerkaution: Forældelse og gyldighed af kautionserklæring	3673-4396
29.07.2021	Sag om bristede forudsætninger ved samlivsoophør og tilbagebetaling af lån	1155-1405
03.10.2017	Afgørelse om bortfald af begunstigelse i gruppelivsforsikring på grund af bristede forudsætninger	360-407

ANKENÆVN ET FOR FORSIKRING · NÆVN / KLAGEINSTANS

3

03.12.2025	Twist om udbetaling af livsforsikring ved selskabsskifte og bortfald af tidligere begunstigeserklæring	103462
15.04.2020	Twistsag om tilbagebetaling af fejlagtigt udbetalt erstatning under ejerskifteforsikring	94286
21.02.2018	Afgørelse vedrørende udbetaling af gruppelivsforsikring til navngiven begunstiget efter samlivsoophævelse	90712

DET FINANSIELLE ANKENÆVN · NÆVN / KLAGEINSTANS

1

09.10.2012	Krav på fuld udbetaling af opsagt garantikapital efter bankens genåbning og efterfølgende lukning	231/2009
------------	---	----------

PARKERINGSKLAGENÆVNET · NÆVN / KLAGEINSTANS	1
---	---

03.12.2024	Twist om observationstid og fejlagtig områdekode ved DSB Banegården i Aarhus	park-4554
------------	--	-----------